

“LEYLEĞİN YUVADAN ATILMIŞ YAVRULARI”: KOT KUMLAMA İŞÇİLERİ

Onur BAKIR
Liman-İş Sendikası

Kot kumlama işçilerinin hikâyesi, aslında Türkiye'nin aynadaki sureti. Bu hikâyede, Türkiye'nin uluslararası kapitalist iş bölümündeki rolünü, hızla tırmanan yoksulluğu, yoksulluğun daha da tetiklediği iç göçü, “söz konusu sermaye birikimiye gerisi teferruattır” ilkesini ve daha nicelerini görmek mümkün...

Türkiye’de kot kumlama sektörünün gelişimini kot kumlama işçisi Abdülhalim Demir’den dinleyelim: “...Kumlama, Türkiye’ye yeni geldiği için fazla gelişmemişti... 1999 yılında rodeo (kumlama) çok aşırı parladı. Neredeyse piyasaya sürülen bütün kotlara beyazlatma yapıyordu. Bir anda aldığımız maaşlar piyasanın iki-üç katına çıktı. Herkes köydeki veya çevredeki eşine dostuna bu işi tavsiye etti. Burada başka işlerde çalışan arkadaşlar dahi işlerini bırakıp kumlama işine girdiler. İstanbul’da iki elin parmaklarıyla sayılacak kadar kumlama atölyesi varken bu sayı yüzlere çıktı. Hiç kumlama nedir bilmeyen sermayedarlar bir kumlama ustasına 3 kuruş fazla verip himayesinde rodeo kurdular. Rodeo açmak için bir kompresör, bir hava tankı, birkaç püskürtme tabancasından başka bir şey gerekmiyordu. Unutmadan, kelepir bir bodrum bir de çalışacak işçi gerekiyordu” (1).

Taşlanmış/kumlanmış/beyazlatılmış kotların 1990’ların sonlarında küresel ölçekte moda haline gelmesi ile başlayan süreçte, tekstil tekellerinin gelişmiş kapitalist ülkelerde çok büyük oranda kısıtlanmış olan kumlama faaliyetini az gelişmiş ülkelere kaydırması ve işçi sağlığı önlemleri alınmaksızın ucuz işgücü çalıştırılabilen ülkelere biri olan Türkiye’nin uluslararası iş bölümünde kot kumlama faaliyetinin taşeronlarından biri haline gelmesi tesadüf olmasa gerek. Ne de olsa, tüm gerekli olan Abdülhalim Demir’in de belirttiği üzere “kelepir bir bodrum, bir de çalışacak işçi... İstanbul’un taşı toprağı, “kelepir bodrum”! Peki,

işçiler nasıl temin edildi? Kot kumlama işçisi İsmail Hakkı Durgun ile devam edelim: “Çalıştığımız yerin yanında kalan yabancı uyruklu Azeri işçiler de vardı. 14-15 yaşlarında çalışanlar da vardı. Genelde Doğu Anadolu, Karadeniz ve İç Anadolu bölgesinden işçiler geliyordu” (2). Gazi Polat’ta benzer bir tablo çiziyor: “Bingöl, Muş, Erzurum, Bitlis, Tunceli ve doğunun birçok ilinden... Çalışılan yerlerde yatılan yerler de var. Çalışılan yerlerin üstünde yatılan yerler de var. Bir zamanlar Romenler’i çalıştırıyorlardı. Gurbetten gelen insanlar burada çalışıp üst katta yatıyorlar” (3). Üç kardeşle birlikte kot kumlama çalışan İsmail Hakkı Durgun da bir göç sürecinden bahsediyor: “Trabzonluyum. Öncesinde markette çalışıyordum. Bu işte kardeşlerim çalışıyordu, sonraları ben de İstanbul’a geldim ve atölyelerde çalışmaya başladım” (2). Abdülhalim Demir, iç göçün başka bir boyutuna dikkat çekiyor: “Bizler Bingöl’ün Karlıova ilçesi, Taşlıçay Köyü’nde doğduk. 1990’lı yıllara kadar hayvancılıkla olan geçimimiz iyi durumdaydı... Herkesin hayatı güllük gülistan iken köyümüze koruculuk getirildi. Köyümüz için pek de hayırlı olmayan günler de böylece başlamış oldu... Köyden 86 kişi korucu seçildi. 2.100 nüfuslu bir köyde 86 kişinin, bu kişilerin ailelerini de 10 kişiden sayarsak, yalnızca 860 kişinin istihdamı sağlandı. Herkes yaylaya çıkamadığı için hayvanlarını satmak zorunda kaldı. Geri kalanların göç etmekten, gençlerin gurbete çıkıp çalışmaktan başka çareleri kalmadı” (1).

Tarım ve hayvancılıkta yaşanan neo-liberal dönüşümün emek piyasasına sürdüğü ucuz ve her koşulda çalışmaya razı işgücü, özellikle eski Doğu Bloğu ülkeleri ve Türkî cumhuriyetlerden Türkiye’ye akan “kaçak” işçi ordusu ve köylerinden “sürülen” Kürt yoksullarının “kot kumlama” sektörü tarafından nasıl “emildiğini” işçiler anlatıyor. Peki ya çalışma koşulları?

Gözün gözü görmediği

Kot kumlama işçilerinin çalışma koşullarını anlatırken genellikle, “tozdan göz gözü görmüyordu” tespitini yapıyor. Örneğin İsmail Hakkı Durgun, “Sabah saat 08:00’den akşam 18:00’a kadar çalışıyorduk. Yarım saatte bir dinleniyorduk. Haftada iki maske veriyorlardı, kaybedince yenisini vermiyorlardı” derken (2), Mehmet Beşir Başak, çalışma koşullarını şöyle anlatıyor: “İki metreye iki buçuk metre odalarda çalışıyorduk... 2-2,5 metrelik bir odanın içerisinde göz gözü görmüyordu. 6 tane uzun floresan lamba vardı. Tahmini olarak kendimizi ayarlayıp öyle yapıyor, sonra da hava almaya çıkıyorduk. Bizim işyerinde havalandırma yoktu, verilen maskeler basit ve sağlıksızdı” (3). Gazi Polat, çalışma koşullarını tersane işçileriyle kıyaslayarak, “Biz burada böyle ölüyoruz onlar da düşerek ölüyorlar. Ama en azından onlar Başbakanı ayaklarına götürdüler... Onları kum çuvalı yerine koydular, bizi de kumla zehirlediler!” diyor (3).

Ve bu çalışma koşullarının kaçınılmaz sonucu olan “silikozis” Abdülhalim Demir’in anlattıkları yaşananları özetliyor aslında: “Ve şu an hepimiz hastayız, hem de tedavisi olmayan bir hastalık. Sadece köyümüzde resmi olan hasta sayısı 187, doktora gitmeyenlerle beraber 300 kişi hasta ve çaresiz ölümü bekliyoruz... Şimdiye kadar 3 arkadaşımızı kaybettik ve yatağa mahkûm 4 arkadaşımız var, yaşamları oksijen tüpüne bağlı. Aslında hepimiz perişanız çünkü çalışmıyoruz, yürümekte bile zorluk çekiyoruz. Geçimi bize bağlı ailelerimiz var, onlara bakamıyoruz” (1). Hüseyin Özkaya, “Artık oksijen desteğine bağlı yaşıyorum. Bu olmadan iki adım atamam. Artık seneye bilemem” derken, silikozis nedeniyle yaşamını yitiren Beytullah Özkaya’nın yaşadıklarını şöyle anlatıyor: “...Beytullah belli bir noktadan sonra artık mücadeleyi bıraktı, çıkardı serumları, oksijen tüplerini... yokluk içinde öldü, ona hiç yardım edilmedi” (2).

Gidenler, kalanlar...

Kot kumlama işçileri en çok “göz göre göre ölümüne gönderilmelerine” bir de geride kalacak olanlara üzüyor. Abdülhalim Demir, bu durumu şöyle özetliyor: “Anladım ki insan bedeninde can

varken de ölebiliyormuş. En büyük ölüm çaresizliktir. En büyük ölüm çocuğunun istediğini alamamaktır... 25-30 yaşlarında zamansız ölüme gitmek sadece kişinin kendi hayatında değişiklik değildir. Kişinin sorumluluğundakilerin hayatında da değişikliklere yol açar ve onları geleceksiz, çaresizlikle baş başa bırakır. Sen kurtulmuş oluyorsun onlarsa ölmüş. Beni saran korku, ölümünden çok çocuklarımı çaresiz bırakma korkusudur.” Leyleklerin yuvada besleyebileceğinden çok yavruları yuvada bırakıp fazla olanları yuvadan attığını anımsatan Demir, soruyor: “Şimdi merak ediyorum yazımı okuyup bize sahip çıkacaklar mı? Yoksa bu leylek hikâyesine gerçekten inanacağım. Acaba atılmış yavrular biz miyiz?” (1).

Yatağında ölümü bekleyen silikozis hastası genç bir işçinin anlattıkları belki de bu soruya yanıt veriyor: “Şu anda sadece beni mutlu eden geceler. Niçin geceler? Geceler o kadar güzel oluyor ki... Rüyalar görüyorum. Yürürebiliyorum, top oynayabiliyorum, masa tenisi olabiliyorum, okey oynayabiliyorum... Bazen evleniyorum, bazen çocuğum oluyor. Her şeyim oluyor... Sonra bir uyanıyorum, rüya... Bazen oluyor, gündüz olmasını da hiç istemiyorum...” (4).

“Gitmek” kadar kalmak da zor. Babası silikozis nedeniyle öldüğü için annesi ve dört kardeşinin geçim yükünü sırtlanmak zorunda kalan, ayda 300 TL’ye bir konfeksiyon atölyesinde ortacılık yapan

Somut adım bekleniyor...

Kot kumlama işçilerinin mücadelesi, çeşitli kitle ve meslek örgütlerinin çabası ve kamuoyu baskısının neticesinde Sağlık Bakanlığı "kot taşlama/kumlama" işini yasaklarken, Çalışma Bakanı da konuya ilişkin bir açıklama yaptı.

Sağlık Bakanlığı'nın açıklamasında şöyle denildi: "...her türlü kot giysi ve kumaşlara uygulanan püskürtme işleminde kum, silis tozu veya silika kristalleri içeren herhangi bir madde kullanılması yasaklanmıştır. Daha önce bu işlerde çalışıp da, sağlık durumları hakkında güncel kayıt bulunmayan diğer vatandaşlarımız, kendilerine en yakın sağlık kurum ve kuruluşlarında değerlendirilerek ihtiyacı olanların tedavilerine süratle başlanacaktır."

Çalışma Bakanı ise slikozisin bir meslek hastalığı olduğunu teyit ederek, "Çalışanların meslek hastalığına tutulduklarının tespiti halinde işgöremezlik (emekli aylığı) bağlanabilmekte ve sağlık yardımı alabilmektedirler" dedi. Karar ve açıklamalar, "olumlu ancak yetersiz bir adım" olarak değerlendirildi.

Sağlık Bakanlığı'nın geç de olsa yasaklama kararı alması olumlu bulunurken, kararın yalnızca kot giysi ve kumaş kumlama/taşlama faaliyetlerini kapsamaya eleştirisi konusu oldu. Meslek hastalığının yasal tanımının yalnızca "sigortalı olarak çalışanları" kapsamasına rağmen Çalışma Bakanı'nın meslek hastalıklarının kayıt dışı çalışanları da kapsayacak şekilde değerlendirmesi yankı uyandırdı. Ancak Bakan'ın açıklamasında yer alan "işyerlerinin SGK denetim elemanlarınca tespit edilmesi" koşulu daraltıcı bir uygulama olarak değerlendirildi.

Başta Kot Kumlama İşçileri Dayanışma Komitesi olmak üzere çeşitli çevrelerden "acil somut adım atılması" ve kapsamın genişletilmesi çağrısı geldi. "Kaçak işyerlerinin tespit edilip kapatılması, kayıt dışı çalışmış işçilerin sosyal güvenlik haklarının geriye dönük sağlanması, işçilerin sağlık hizmetlerinden yararlanmasının sağlanması, yasaklama kararının kapsamının genişletilmesi, tespitlerde işçilerin sağlık raporlarının, beyanlarının ve tanıklıklarının esas alınması" talep edildi.

13 yaşındaki Melek Söğüncü, "Çalışmak çok zor. Ben dayanamıyorum, işyerinde zaman geçmiyorum. Çalışmak istemiyorum okula gitmek istiyorum" diyor (5)...

Ve mücadele...

Madalyonun bir de öteki "aydınlık" yüzü var. Özellikle Kot Kumlama İşçileriyle Dayanışma Komitesi başta olmak üzere, çeşitli sendika, meslek örgütü, insan hakları kuruluşu, siyasi parti ve çevrelerin de desteği ile kot kumlama işçileri bir yılı aşkın süredir haklarını almak için mücadele ediyor. Bu mücadele meyvelerini vermeye başladı bile. Sağlık Bakanlığı kot kumlama faaliyetinin bazı biçimlerini yasakladı, hukuksal mücadele neticesinde bazı kot işçileri haklarını almaya başladı ve sorumluların cezalandırılması için ilk adımlar atıldı. En önemlisi kot kumlama işçileri haklarını almakta kararlı... Bekir Başak, "Ama bu işin hesabını sormadan ölmek yok benim için. Bu işin peşini bırakmayacağım" derken, Gazi Polat, "Biz bunun sonuna kadar peşini bırakmayacağız. Ankara'ya gideceksek, gideceğiz. Önümüzü kesselere de bırakmayacağız" vurgusunu yapıyor (3).

Tuzla tersaneleri işçilerinin ardından kot kumlama işçileri de, "işçi sağlığı" mücadelesine katılarak, insanca yaşanacak bir geleceğe göz kırpmıyor. Leyleklerin yavrularını yuvadan atmadığı, "gündüzlerinde sömürülme/ gecelerinde aç yatılmayan", gecelerin gündüzlere tercih edilmediği, işçilerin ellerinden alınmış hayallerini rüyalarına saklamak zorunda kalmadığı, aydınlık bir geleceğe...

Kaynaklar

1. Demir, A., 2008, "Leyleğin Atılmış Yavruları", [http://www.kotiscileri.org/hikayelerimiz.html].
2. Albay, S., 7 Nisan 2008, "Kot Taşlama İşçilerinin Çoğu 'Silikozis'e Yakalanıyor", [http://bianet.org/bianet/kategori/bianet/106163/kot-taslama-atolyelerinde-iscilerin-cogu-silikozise-yakalaniyor].
3. Kızıl Bayrak., 18 Ekim 2008, "Kot taşlama işçileri anlatıyor... 'Bu işin peşini bırakmayacağız'", [http://www.kizilbayrak.net/index.php?id=178&print=1&no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=33061]
4. Arena, 16 Nisan 2007, Kanal D.
5. Durmuş, G., 4 Kasım 2008, "Silikozisin söndürdüğü hayatlar".●